

Skyline van Antwerpen is geen privé bezit

Twee jaar geleden kocht de havenbaas Fernand Huts van de KatoenNatie de Boerentoren van de KBC groep. Zijn ambities was helder, deze toren wordt de locatie om zijn grote kunstcollectie in onder te brengen. Tegen een dergelijke nobele ambitie kan men niets hebben. Op 22 oktober 2022 viel een V-bom op Antwerpen. Huts openbaarde zijn project voor de toren en gaf de opdracht aan de Amerikaanse architect Daniel Libeskind (°1946). Een meer dan een bedenkelijke keuze waarmee hij de Antwerpenaars voor schut zet.

In het vooruitzicht van het eeuwfeest van de Belgische onafhankelijkheid in 1930 werden in 1926 de steden Luik en Antwerpen uitgekozen voor een grote internationale expositie. In de Scheldestad was het thema 'Koloniën, Zeevaart en Vlaamsche Kunst'. Antwerpen kreeg een nieuwe, moderne luchthaven, gelegen in Deurne, en in de binnenstad bouwde men de eerste Belgische wolkenkrabber (1929–1932), de hoogste woontoren van Europa met haar 87,5 meter. Het idee om op die plaats een toren te bouwen, ontstond halverwege de jaren 1920 toen men het plan opvatte om de Meir, de belangrijkste handelsstraat, een visuele beëindiging te geven die tevens zou fungeren als baken in het gehele stedelijk landschap. De initiatiefnemer, gestimuleerd door het stadsbestuur, was de Algemeene Bankvereniging met als belangrijke aandeelhouder de Belgische Boerenbond.

In 1928 werd het eerste voorlopige ontwerp van de architecten Jan Vanhoenacker en Jos Smolderen goedgekeurd met advies van de stadsarchitect Emiel Van Averbek. De bouw startte in 1929. Bovenaan op de vijftiende verdieping was een groot waterreservoir voor dagelijks gebruik maar ook voor de opslag van bluswater. Eronder bevond zich een publiek toegankelijke panoramazaal die in maart 1932 werd geopend. Deze druk bezochte attractie heeft er zeker toe bijgedragen dat het project dat eerst negatieve reacties opriep uiteindelijk door de Antwerpenaars werd gezien als hun geliefde toren. Er waren jaren met meer dan 150.000 bezoekers, tot begin de jaren '70 de panoramazaal gesloten werd voor het publiek. In 1981 kreeg de toren het statuut van beschermd monument.

Is er nood aan een star architect?

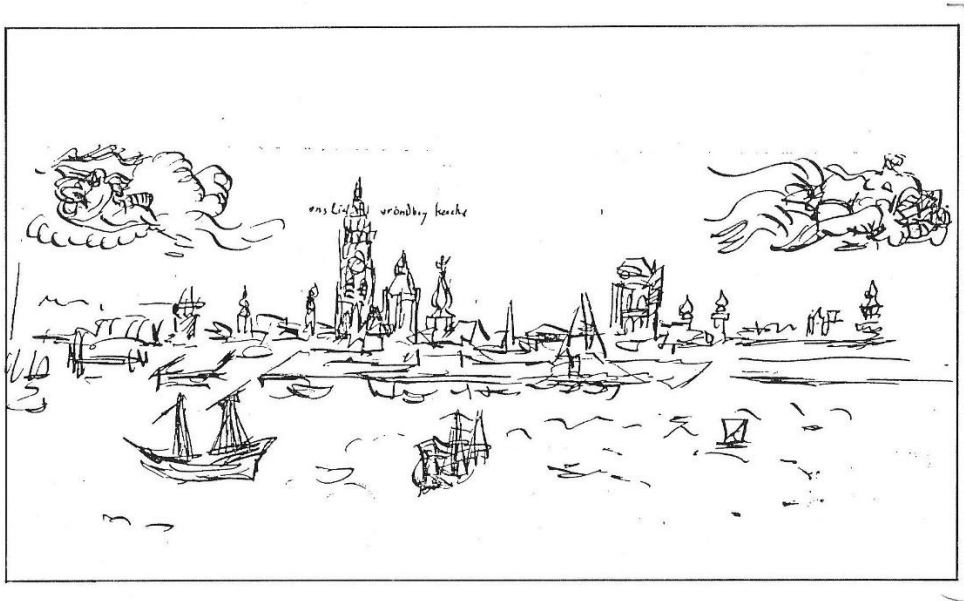

Foto: © Katoen Natie Groep/Daniel Libeskind

Reeds jaren investeert Huts pakken geld in zijn kunstcollectie. De Phoebus Foundation heeft zich hoofdzakelijk toegelegd op oude kunst en maakte in de loop der jaren een aantal spraakmakende expositieën. Waardevolle oude boeken en schilderijen werden aangekocht en ook met veel vakkennis gerestaureerd. Huts bracht een aantal topstukken terug naar Vlaanderen. Een groot respect voor erfgoed, terwijl voor de Boerentoren de keuze valt op een ontwerper die in zijn gehele oeuvre nauwelijks blij gaf van een inlevingsvermogen bij een bouwplaats. Het is Dubai architectuur met staal en glas die enkel een opzichtige eyecatcher wil opleveren. Het gaat niet over mooi of lelijk. De Boerentoren krijgt van Libeskind twee toevoegingen, een doos en een verticale fallus. Het opzet van Huts om een nieuwe panoramazaal in het project te introduceren is lovenswaardig. Maar is het plaatsen van een lompe doos bovenaan de oplossing? De ontwerper spreekt van een "een nieuwe grote kroon" maar de vormgeving ervan verwijst naar niets. Het nieuwe volume naast de toren met trappen

en liften is een kopie van zijn World Trade Center project uit de vorige eeuw.

In de loop der eeuwen is Antwerpen vaak afgebeeld vanaf de Linkeroever, een uniek zicht met de toren die men omschreef als de Werf. Zelfs in de collectie van Phoebus is dit panoramisch zicht aanwezig. De tekening toont een zware visuele verdikking van de toren. Vermoedelijk is Libeskind nog nooit op de Linkeroever geweest om de Scheldestad te observeren.

Schets van Le Corbusier van een 17de eeuwse gravure uit: Le Corbusier te Antwerpen, De Linkeroever, HAIR, Antwerpen, 1987

Als dit project zo belangrijk is, waarom kwam de star master niet persoonlijk naar Antwerpen om uitvoerig zijn voorstel aan de pers te presenteren? Het VRT nieuws laat moest het doen met skype gesprek en met een bijna cynische glimlach maakt Libeskind duidelijk dat hij "de" oplossing heeft voor Antwerpen, "a sense of magic". 'Hij is een sterarchitect' zegt Katarina Van Cauteren, stafchef The Phoebus Foundation. Hij is misschien een star maar geen toparchitect. Bekijk even de lijst van de personen die de Pritzkerprijs hebben gekregen, zowat de Nobelprijs voor Architectuur. Geen Libeskind te bespeuren. Het is geweten dat hij de meeste projecten binnenrijft via zijn vele Joodse contacten, wat geen negatieve opmerking is. Heeft zijn netwerk ook in Antwerpen een rol gespeeld? Wat is de rol geweest van het Antwerps architectenbureau ELD? Maar al te vaak wordt aan "namedropping" gedaan om een project binnen te halen. Huts stelt dat men jaren heeft gewerkt aan de keuze van de architect. De eindbeslissing is ontgoochelend. Men mag en moet de keuze

in vraag stellen. Zijn congrescentrum in Mons is zeker geen overtuigend visitekaartje.

Een nieuw museum voor Antwerpen

Foto: © Katoen Natie Groep/Daniel Libeskind

Men kiest uitsluitend voor een publieke functie en wil de Boerentoren terug geven aan de Antwerpenaren en dit met een privé museum en horeca. Huts en Van Cauteren verwijzen als voorbeeld naar het Joods museum in Berlijn uit 2001 van Libeskind. Spraakmakend en beladen met symboliek maar met slechte ruimtes voor exposities. Het oordeel van velen was dat het gebouw beter leeg was gebleven zonder exposities. De laatste twintig jaar zijn er veel betere museale ruimtes gebouwd, ontworpen door architecten met een veel grotere affiniteit met kunst. De eerste reacties waren erg negatief. Wat zal het advies zijn van de Antwerpse Bouwmeester Christian Rapp? Wanneer het stadsbestuur en de bevoegde overheid een negatief advies geven zal Huts fulmineren tegen Bart De Wever dat hij geen ambities heeft met zijn stad en kiest voor de "middelmaat". Hoe kan men ondankbaar voor het geschenk dat hij aan Antwerpen wil geven?. Of wil hij de N-VA uit haar kot lokken?

Vorige jaar maakte men zich in Antwerpen ten onrechte druk rond de uitbouw van het Steen. Maar nu gaat het niet uitsluitend om een gebouw, wel om een misdadige aanval op het stedelijk landschap. Het is duidelijk, Huts is eigenaar van het gebouw maar niet van de skyline van Antwerpen.

23 november 2022

Marc Dubois, architect
Journalist
Honorary Fellow van de Royal
Institute of British Architects (RIBA)